

Kapitał intelektualny klastra na przykładzie Stowarzyszenia Lubelskie Drewno

Praca doktorska z dziedziny: nauki społeczne, napisana pod kierunkiem prof. zw. dr hab. inż. Sławomira Partyckiego

Streszczenie

Tytuł niniejszej pracy zawiera trzy składowe: dwa niezwykle szerokie pojęcia, jakimi są klastery i kapitał intelektualny oraz „Stowarzyszenie Lubelskie Drewno” jako klastery stanowiący przedmiot badania.

Za opracowaniem niniejszej rozprawy doktorskiej stoi zwykłą ciekawość i determinacja w zdobyciu prawdziwej wiedzy poprzez zbadanie jednego z funkcjonujących na terenie województwa lubelskiego klastrow, jakim jest „Stowarzyszenie Lubelskie Drewno”.

Owa ciekawość wynika ze złożoności zjawiska klasteringu i kapitału intelektualnego w erze, która określana jest jako „era wiedzy”. Oba pojęcia mogą być rozpatrywane w różnych aspektach. Oba wywodzą się ze sfery ekonomicznej, która definiowała je w kontekście zysków, jakie przynoszą organizacjom, z drugiej zaś strony nie możemy zapomnieć, że za sukcesem organizacji zawsze stoją ludzie. Niniejsza praca będzie opierać się na społecznych aspektach klasteringu oraz kapitału intelektualnego.

Zanim jednak w pracy zostaną opisane powyższe zjawiska i zbadany zostanie lubelski klastery, Autor postara się stworzyć swego rodzaju kontekst do dalszych rozważań. Tym kontekstem będą czasy w dobie globalizacji. Może i niektórzy jeszcze dziś wierzą w płaską ziemię, jednak ziemia nigdy nie była bardziej płaska jak dziś. Jeszcze nigdy nie mogliśmy w tak łatwy sposób podróżować nawet do najdalszych zakątków globu, nie wspominając o komunikacji, której obecny sposób prowadzenia łamie wszelkie dotychczasowe bariery. Nie musimy utrzymywać kontaktów tylko ze znajomymi „z podwórka”, równie dobrze może to być znajomy żyjący na drugim końcu świata. Przykładów można by wymieniać bez końca, jednak jeden w kontekście niniejszej pracy wart jest odnotowania. Globalizacja to zarówno korzyści, ale też zagrożenia. Jeszcze do niedawna właściciel lokalnej firmy miał gwarancję zysku

u swoich lokalnych klientów, jednak efekty globalizacji sprawiły, że nawet ten „lokalny przedsiębiorca” musi liczyć się z zagrożeniem zarówno swoich lokalnych konkurentów, ale również globalnych korporacji, które stanowią niespotykane dotąd zagrożenie. Wydawało się, że postępujące procesy modyfikacji życia społeczno-gospodarczego, czy kulturowego, przyjęły jeden przewidywalny kierunek. Procesy unifikacji prowadzące do powstania światowej monokultury zaczęły budzić niepokój wśród rzeszy intelektualistów. Ryzyko dominacji światowych korporacji, które miałyby zlikwidować wszelkie gospodarcze zjawiska lokalne, staje się jedynie teorią, która w perspektywie ostatnich lat, mimo swojego silnego wpływu, zdaje się odbiegać od rzeczywistości. Świat zauważył zjawiska przeciwstawne, które stanowią swego rodzaju lekarstwo na część negatywnych skutków procesów globalizacji. Można zaobserwować coraz częstsze i silniejsze poszukiwanie tożsamości w społecznościach narodowych oraz lokalnych. Decentralizacja ustrojowo - ekonomiczna stała się aksjomatem w rozwiniętych i aspirujących do tego miana krajach. W obraz ten wpisuje się, jako przeciwieństwo wielkonakładowej, ponadnarodowej przedsiębiorczości korporacyjnej, rozwój małych i średnich firm, w tym rozwój regionalnych przejawów ich współpracy, czyli klastrów zwanych w literaturze przedmiotu również gronami przemysłowymi.¹

Warto zaznaczyć, że małe i średnie przedsiębiorstwa (MSP) na całym świecie odgrywają kluczową rolę w budowaniu wzrostu gospodarczego i innowacyjności we wszystkich branżach. Zrównoważony rozwój sektora MSP ma kluczowe znaczenie dla rozwoju gospodarki każdego państwa.² To właśnie małe i średnie firmy w sposób dynamiczny i elastyczny są w stanie szybko reagować na zmiany gospodarcze, w celu utrzymania się na rynku próbują kreować i inicjować różne formy organizacji (klastry, inicjatywy klastrowe, cechy), aby stać się innowacyjne i móc konkurować w „globalnej wiosce”. W Polsce w roku 2013 przedsiębiorstwa z sektora MŚP stanowiły ponad 99% wszystkich firm w kraju, tak wynika z raportu Głównego Urzędu Statystycznego „Małe i średnie przedsiębiorstwa niefinansowe w Polsce w latach 2009-2013”.³

Porter (1990) uznał klastry za źródło budujące przewagę konkurencyjną poszczególnych narodów, co jest podzielane przez coraz większe grono ekspertów, a analiza

¹ Ibidem.

² J. Kozłowski, *Sektor MSP w Polsce i UE*, <http://msp-24.pl/Sektor-MSP-w-Polsce-i-UE,8,78.html>, stan na 2.09.2019.

³ Portal Samorządowy, *Małe i średnie przedsiębiorstwa – ile jest ich w Polsce*, <http://www.portalsamorzadowy.pl/praca/male-i-srednie-przedsiębiorstwa-ile-jest-ich-w-polsce,71139.html>, stan na 1.09.2019.

gospodarki regionalnej pod kątem występowania klastrów i dążenie do wspierania ich rozwoju stała się w ostatnim okresie swoistym paradygmatem współczesnej polityki rozwoju regionalnego. Z tego powodu dużą popularnością cieszy się w ostatnich latach koncepcja tzw. – polityki rozwoju klastrów (cluster-based policy), czy polityka rozwoju oparta o klastry. Zarówno w krajach uprzemysłowionych, jak i rozwijających się, istnieją dowody świadczące o tym, że efektywnie prowadzona polityka klasteringu może pomóc podmiotom gospodarczym, w szczególności małym i średnim przedsiębiorstwom, w zwiększaniu ich pozycji konkurencyjnej.⁴

Inicjatywy klastrowe w Polsce zaczęto obserwować i opisywać w latach 90-tych. Największą dynamikę ich powstawania zdiagnozowano wraz z powstaniem mechanizmów finansowania z UE, które rozpoczęły się od 2006 roku. Obecnie w województwie lubelskim funkcjonuje około 25 klastrów i inicjatyw klastrowych. Wiele z nich jest uśpionych i nie wykazuje znaczącej dynamiki funkcjonowania i rozwoju. Przykłady ze świata pozwalają jednak stwierdzić, że idea klasteringu umożliwiła takim krajom, jak Stany Zjednoczone Ameryki, czy Japonia, zbudować swoją potęgę gospodarczą, a przez to mogą stanowić one wzór do naśladowania.

Klastrami można określić regionalne skupiska przedsiębiorstw działających w jednej branży lub w branżach pokrewnych. Uniwersytety, instytuty naukowe, instytucje (finansowe, ubezpieczeniowe) i organizacje wspierające (doradcze, gospodarcze, rządowe) traktowane są w klastrze jako podmioty uzupełniające działalność podstawową (produkcję lub usługi).⁵

Forma organizacyjno-biznesowa nazywana powszechnie w tradycji europejskiej klastrem, jest doskonałym przykładem instytucji zakorzenionej w kulturze przedsiębiorczości konkretnych kręgów kulturowych, której schemat funkcjonowania w kulturze europejskiej urósł do rangi *typu idealnego globalnej racjonalności gospodarczej*. Strategia naśladownictwa rozwiązań rynkowych sprawdzających się w rozwiniętych gospodarkach, nieuwzględniająca różnic kulturowych i instytucjonalnych wynikających z opóźnień technologicznych, doprowadziła jednak do swoistej deformacji rozpoznanego wzorca przedsiębiorczości i rozprzestrzenienia się ekonomicznego trendu pozbawionego zakorzenienia w podłożu

⁴ Ministerstwo Gospodarki Departament Rozwoju Gospodarki, *Kierunki i polityka rozwoju klastrów w Polsce - Projekt*, Warszawa, październik 2009, s. 15.

⁵ Porter, M. E. *Clusters, Innovation, and Competitiveness: New Findings and Implications for Policy*, Institute for Strategy and Competitiveness, Harvard Business School, presentation in Stockholm, Sweden, 22 January 2008, s. 6.

społeczno-kulturowym. Najbardziej rozpoznawalnym przejawem tego złożonego procesu jest pojawienie się standardowych siatek modeli klastrów i promowanie polityki implementacji ich założeń w rzeczywistych warunkach rynkowych niepoprzedzanych pogłębionymi analizami socjologicznymi konkretnych, kulturowo zakorzenionych rynków.

W niniejszej pracy zostanie dokonana analiza klastra Stowarzyszenie Lubelskie Drewno i ocena jego kapitału intelektualnego poprzez ukazanie sposobu funkcjonowania tejże struktury, zakorzenionej przecież w konkretnym układzie kulturowym.

Klaster w świetle teorii i wielu praktyk stanowi nowoczesną i udowodnioną formę konkurowania na rynku. Jak więc ma się ta teoria i praktyki do wybranego klastra z województwa lubelskiego? Czy stworzenie klastra może nastąpić poprzez powielenie pewnego sprawdzonego modelu, dzięki czemu poziom innowacji i konkurencyjność lokalnych firm wzrośnie jak za dotknięciem magicznej różdżki?

Aby zweryfikować w badanym klastrze zjawisko klasteringu, w niniejszej pracy zostanie dokonana analiza struktury klastra definiowana jako kapitał intelektualny obejmujący swoim zakresem wiele kluczowych zasobów niematerialnych, które w opinii wielu stanowią o faktycznym potencjalne danej organizacji.

Łatwo zrozumieć współczesne pojęcie organizacji w postaci klastra, kiedy to w sposób widoczny, ponieważ formalny, widać jak bardzo struktura organizacji wykracza poza standardowe ujęcie przedsiębiorstwa. Od teraz jest to grupa przedsiębiorstw o charakterystycznym profilu działalności, ulokowana we względnie bliskiej odległości, wspierana przez instytucje B+R i samorządy. Największe klastry liczą ponad 250 podmiotów i rzucają nowe spojrzenie w aspekcie funkcjonowania organizacji zarówno w kontekście ekonomicznym, ale i społecznym. W jaki sposób członkowie tak dużej organizacji potrafią współpracować choćby wyłącznie wewnątrz klastra? Czy sobie ufają i co musi się stać, żeby rozszerzali kręgi zaufania do tak dużej skali? W jaki sposób efektywnie się komunikują? W jaki sposób potrafią zrealizować wspólne przedsięwzięcia? W każdym pytaniu zawarty jest niezwykle złożony aspekt społeczny, który kryje się w niemniej złożonym pojęciu, jakim jest „kapitał intelektualny”.

Podjmując się interpretacji zjawiska klasteringu w ujęciu socjologicznym, należy je określić jako powstawanie sieci gospodarczych, międzyinstytucjonalnych. Klaster jest nie tylko grupą firm, instytucji, czy podmiotów naukowych, ponieważ jest także grupą społeczną. Siła tego rodzaju powiązań gospodarczych tkwi w dużej mierze w jakości

i intensywności kontaktów osobistych, jakie wiążą ludzi. Klastry sprzyjają bezpośrednim, międzyludzkim kontaktom, które są najlepszą gwarancją postępu. We współczesnej gospodarce wiedzy możliwość szybkiego i bezpośredniego konfrontowania doświadczeń, wymiany poglądów, uczenia się na cudzych błędach, mimo całego zaawansowania technologicznego, ciągle jest bezcenną wartością. Klastry budują więc powiązania także na poziomie społecznym, a nie tylko technicznym, czy organizacyjnym. To znakomicie wpisuje się w obecne tendencje w zarządzaniu, podkreślające przewagę kapitału intelektualnego nad klasycznie rozumianym kapitałem finansowym.⁶ Klaster w niniejszym rozumieniu stanowi strukturę ludzi obdarzonych takimi umiejętnościami i właściwościami, które pozwalają im na budowanie unikatowego systemu społecznego. Pojęcie kapitał intelektualny stanowi niezwykle szerokie rozumienie potencjału danej organizacji, obejmujące w swoim zakresie zarówno człowieka, jego umiejętności, doświadczenie, kompetencje, tak często zwanym kapitałem ludzkim, ale również jego predyspozycje społeczne, które stanowią łączący wszystkich członków organizacji kapitał społeczny.

Tematyka ujęta w rozprawie doktorskiej nadal jest niezwykle aktualna, ponieważ dotychczas prowadzone badania nie uwzględniały tak szerokiego spektrum czynników, które mogą zostać poddane analizie dającej podstawę dla stworzenia oryginalnego modelu kapitału intelektualnego klastra. Podejście socjologiczne umożliwi identyfikację elementów składowych kapitału intelektualnego sieci współpracujących przedsiębiorstw i organizacji pomijanych przez ekonomistów, a także teoretyków i praktyków zarządzania. W tym miejscu warto zaakcentować, że mimo, iż efektem sprawności organizacyjnej klastra będzie wzrost jego wartości rynkowej, obecnie następuje wzrost zainteresowania czynnikami społecznymi klastra jako głównymi sprawcami stojącymi za sukcesem gospodarczym. Ponadto indywidualne organizacje, firmy, są bardzo mocno zakorzenione w danej kulturze i analiza wartości niematerialnych w postaci kapitału intelektualnego wydaje się być bardzo ważnym przedmiotem prowadzonych badań.

Należy podkreślić, że podjęta w rozprawie problematyka kapitału intelektualnego rozpatrywana z perspektywy teorii socjologicznych, czy spójności społeczno-ekonomicznej nie została wyczerpana. Jest ona wyzwaniem dla najbliższej przyszłości. Rozwój w dobie globalizacji, a przede wszystkim niepewnej sytuacji społecznej, politycznej, czy gospodarczej pokazuje, że nauki ekonomiczne nie wyjaśniają dogłębnie procesu efektywnego

⁶ http://www.pi.gov.pl/parp/chapter_86196.asp?soid=02091BA6083F43EA929DC1546E4B1599

funkcjonowania klastrów na gruncie swoich teorii, gdyż nie uwzględniają one nowych specyficznych uwarunkowań. Świadczą o tym przede wszystkim postępujące procesy skutkujące nierównościami w kontekście rozwoju przedsiębiorczości we współczesnych społeczeństwach, co wymaga dalszych systematycznych, a przede wszystkim komplementarnych z innymi naukami badań.

W obecnej gospodarce opartej na wiedzy kapitał intelektualny odgrywa kluczową rolę w wyznaczaniu kierunków funkcjonowania organizacji. W literaturze uznawany jest za najcenniejszą wartość niematerialną przedsiębiorstwa (Edvinsson i Malone, 1997; Hernandez i Noruzi, 2010), która stanowi wartość organizacji. I choć wiele już napisano na temat ważności kapitału intelektualnego, to wydaje się, że termin ten nabiera nowego znaczenia. W literaturze zagranicznej dotyczącej kapitału intelektualnego wyróżnia się nawet poziomy zarządzania tym kapitałem (Dumay, 2013). Pierwszy poziom badań charakteryzuje się „rosnącą świadomością” na temat istnienia w ogóle takiego kapitału w organizacji, drugi - koncentruje się na tworzeniu namacalności kapitału intelektualnego poprzez „wyznaczanie procedur i standardów” (Petty i Guthrie, 2000). Kolejny poziom skupia się na budowaniu silnych organizacji poprzez zarządzanie kapitałem intelektualnym. Ostatni etap badań nad tym niematerialnym kapitałem, bardziej przyszły niż obecny, stanowi uzupełnienie wcześniejszego poziomu i koncentruje się na budowaniu silnych ekonomicznych, społecznych i środowiskowych ekosystemów, które umożliwiają organizacji rozwój (Dumay, 2013; Edvinsson, 2013).⁷

Na przestrzeni lat podejmowano się badań kapitału intelektualnego w kilku obszarach tematycznych:

1. Wskazanie pozytywnych relacji kapitału intelektualnego z wynikami firmy i tworzeniem wartości (Bontis, 1998; Marr, 2003; Cater i Cater, 2009; Zeghal i Maaloul, 2010), a szczególnie w zakresie kapitału ludzkiego, jego najistotniejszego elementu (Edvinsson i Malone, 1997; Roslender i Fincham, 2004).
2. Identyfikacja najistotniejszych elementów kapitału intelektualnego (Rylander i Peppard, 2003; Cabrita i Bontis, 2008) związanych ze zgromadzoną wiedzą ujętą w zasobach ludzkich, zasobach organizacyjnych, bazach klientów i relacjach sieciowych przedsiębiorstw (Edvinsson i Malone, 1997; Bontis, 2001; Kong, 2008).

⁷ Samul J., *Kapitał intelektualny w tworzeniu wartości przedsiębiorstwa – teoria a praktyka*, Politechnika Białostocka, Wydział Zarządzania, katedra Organizacji i Zarządzania, s. 231.

3. RBV (Resource-Based View), która zwraca uwagę na specyficzne dla danego przedsiębiorstwa zasoby oraz efektywność ich wykorzystania (Prahalad i Hamel, 1990; Arthurs i Busenitz, 2006; Zou, 2010; Zubac, 2010).

Należy zauważyć, że RBV bada ilość i jakość zasobów i wiedzy wykorzystywanych w procesie tworzenia wartości, ale nie wyjaśnia w jaki sposób przekształcać zasoby organizacji w konkretną wartość firmy, co z kolei wyjaśnia koncepcja kapitału intelektualnego (Rylander i Peppard, 2003).⁸

O ile koncepcja kapitału intelektualnego wyrosła na bazie nauk o zarządzaniu i mimo, iż w obecnych latach zyskuje na popularności, nie jest koncepcją nową. Nowatorskie zaś jest podejście przeniesienia owej koncepcji do nauk społecznych. Ta migracja ta stanowi zarówno wyzwanie w zakresie optymalizacji i dostosowania pojęcia i pomiaru kapitału intelektualnego w oparciu o metody socjologiczne, ale również ogromny potencjał mający szansę na efektywniejsze zrozumienie specyfiki funkcjonowania organizacji. O ile pomiar kapitału intelektualnego był i jest stosowany wśród przedsiębiorstw, ostatnie lata pokazały, że koncepcję tą można adoptować również do pomiaru „potencjału” regionów. Badanie takie prowadzono m.in. w krajach arabskich, Izraelu, Szwecji, Holandii, Stanach Zjednoczonych. Pionier badań kapitału intelektualnego na poziomie regionów L. Edvinsson, uczestniczył również w jednym z dwóch pomiarów owego zasobu na terenie województwa lubelskiego, która nawet po kilku latach ciągle stanowi nowatorskie podejście do tego tematu.

Zaplanowane badanie w rozprawie doktorskiej stanowi kontynuację nowatorskiego podejścia do wykorzystania koncepcji kapitału intelektualnego, która obok już ugruntowanej praktyki i doświadczenia w pomiarze przedsiębiorstw i regionu, wkracza w nowy wymiar funkcjonowania przedsiębiorstw i instytucji w postaci klastra. Klastry będące, co wspomniano na wstępie, coraz popularniejszym i nowym podejściem do przedsiębiorczości, stanowią znakomite podłoże do implementacji koncepcji, a przez to zlokalizowanie tych czynników, które obecnie i w przyszłości mogą stanowić o ich przewadze w stosunku do samodzielnie funkcjonujących przedsiębiorstw.

Głównym celem pracy jest identyfikacja, pomiar i ocena kluczowych elementów wchodzących w skład kapitału intelektualnego badanego klastra, czyli tych wartości, które przyczyniają się do rozwoju funkcjonujących w klastrze firm i organizacji w ujęciu zarówno statycznym (zlokalizowanie kluczowych elementów kapitału intelektualnego), jak

⁸ Ibidem, s. 231-232.

i dynamicznym (ocena jakościowa kapitału intelektualnego). Aby osiągnąć założony cel, Autor dokonał opracowania następujących celów szczegółowych:

1. Usystematyzowanie terminologii z zakresu kapitału intelektualnego w kontekście zasobów klastra i przyjęcie optymalnej definicji i struktury kapitału intelektualnego.
2. Identyfikacja kluczowych elementów składowych kapitału intelektualnego.
3. Dokonanie pomiaru kapitału intelektualnego wśród członków klastra (firmy, instytucje).
4. Zweryfikowanie poziomu wykorzystania poszczególnych zasobów kapitału intelektualnego.
5. Ocena stopnia oddziaływania poszczególnych elementów kapitału intelektualnego na konkurencyjność klastra.
6. Zbadanie i określenie postaw członków klastra na temat istoty i wartości kapitału intelektualnego w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa w klastrze.
7. Określenie i weryfikacja realizowanych przez przedsiębiorstwo działań na rzecz rozwoju kapitału intelektualnego.
8. Zweryfikowanie przydatności praktycznego wymiaru badań i teorii kapitału intelektualnego w odniesieniu do rzeczywistego stanu funkcjonowania klastra.

W niniejszej pracy Autor dokonał pomiaru poziomu kapitału intelektualnego i zweryfikował te komponenty klastra, które najsilniej wpływają na jego konkurencyjność. Ponadto Autor stara się zarówno dokonać krytycznej analizy mechanizmów powstawania i funkcjonowania badanego klastra w świetle bieżącej sytuacji społecznej i gospodarczej, a także w oparciu o dostępną literaturę.

Autor zdaje sobie sprawę, że nie wystarczy „skopiować” modelową strukturę najefektywniej funkcjonujących klastrów na świecie, aby odnieść sukces. Każde społeczeństwo kreuje indywidualne, charakterystyczne i osobliwe zbiorowości i organizacje, a te funkcjonują w sposób unikatowy, zdeterminowany indywidualnymi cechami jednostek i grup.

Pierwszy rozdział rozpoczyna się opisaniem kontekstu. Autor dokonał analizy i interpretacji zjawiska kapitału intelektualnego. Począwszy od genezy pojęcia wywodzącej się z nauk ekonomicznych, dokonał interpretacji zjawiska w ujęciu socjologicznym. W niniejszym rozdziale dokonano szczegółowej analizy dostępnej literatury pod kątem genezy kapitału intelektualnego, struktur kapitału intelektualnego przyjętych w literaturze, metod i narzędzi pomiaru. Po dokonaniu analizy i weryfikacji informacji zawartych w literaturze, przyjęto definicję kapitału intelektualnego stanowiącą podstawę dalszych rozważań, a także przyjęto

autorską strukturę kapitału intelektualnego w podziale na kluczowe komponenty w postaci kapitału strukturalnego, ludzkiego i społecznego. Wymienione komponenty stanowią autorskie podejście do struktury kapitału intelektualnego i będą stanowiły przedmiot dalszych prac badawczych w projekcie.

W rozdziale drugim Autor określa zjawisko globalizacji jako te, które determinuje zachodzące w społeczeństwach zmiany głównie w sferze społecznej i gospodarczej. Klastering stanowi odpowiedź na rozszerzające się wpływy globalnych korporacji. To odpowiedź w postaci procesu jednoczenia się określonych grup, którego celem jest podjęcie walki gospodarczej i osiągnięcie oczekiwanych celów gospodarczych. W niniejszym rozdziale została dokonana analiza zjawiska klasteringu, geneza powstania oddolnych ruchów społecznych, które zaowocowały rozwojem wielu grup społecznych. W oparciu o literaturę, został przedstawiony wpływ klastra na jego konkurencyjność i wchodzących w jego skład przedsiębiorstw i instytucji. Zgromadzona literatura pozwoliła zaprezentować kluczowe definicje klastra, rodzaje struktur, cyklu życia klastra, a co najważniejsze zgłębiono wiedzę związaną z obiegiem wiedzy w klastrze. To właśnie przepływ wiedzy w klastrze (charakteryzującym się wysokim kapitałem intelektualnym) stanowi o jego konkurencyjności. W kolejnych podrozdziałach autor dokonał charakterystyki badanego klastra, genezy jego powstania, struktury i działalności.

W rozdziale trzecim Autor przedstawił metodologię badań własnych. Wskazując cele główny i szczegółowe, zaproponował problemy badawcze, hipotezy, a także zmienne. Autor przyjął organizację prac badawczych w oparciu o metody badawcze: metodę analizy i krytyki piśmiennictwa, metodę monograficzną oraz metodę badania dokumentów. Zastosowanie tych metod pozwoliło na przeprowadzenie badania w sposób szczegółowy i rzetelny.

Techniki, jakie zastosowano w niniejszej pracy to technika ankietowania i technika badania dokumentów.

Na potrzeby niniejszej pracy Autor wykorzystał narzędzia w postaci kwestionariusza ankiety. Badanie dokumentów pozwoliło na zgromadzenie i usystematyzowanie zgromadzonej wiedzy o klastrze, które umożliwiło określenie jego struktury i ogólnej charakterystyki funkcjonowania. Ostatecznie zastosowano wywiad kwestionariuszowy, za pomocą którego zostało zbadanych 51 członków klastra. Badania objęły swoim obszarem trzy wyodrębnione komponenty kapitału intelektualnego, jakimi są kapitał strukturalny, kapitał ludzki oraz kapitał społeczny.

W rozdziale czwartym Autor opisuje wyniki badań w zakresie trzech komponentów

kapitału intelektualnego. Postawione hipotezy zostały w większości potwierdzone. Wyniki badań sugerują niewielką efektywność przeobrażenia kapitału intelektualnego poszczególnych podmiotów w kapitał intelektualny klastra. Kapitał społeczny stanowi najsłabsze ogniwo klastra, ponieważ jego niski poziom uniemożliwia skuteczne budowanie organizacji, w tym ostatecznie kultury organizacyjnej stanowiącej jeden z kluczowych elementów kapitału strukturalnego. Badanie wykazało istotną zależność wpływu kapitału intelektualnego na potencjał innowacyjny klastra. Niski poziom kapitału intelektualnego skutkuje niewystarczającym potencjałem do tworzenia innowacji w klastrze. Ponadto wyniki badań uwidaczniają istotne braki kadry podmiotów wchodzących w skład klastra w dysponowaniu umiejętnościami sprawnego i efektywnego zarządzania kapitałem intelektualnym. Mimo pesymistycznego obrazu klastra, przedstawiciele badanych podmiotów wykazują jednak wysoki poziom świadomości o rynkowym i społecznym znaczeniu kapitału intelektualnego w budowaniu przewagi konkurencyjnej.

Autor stara się udowodnić i utrzymać powszechnie obowiązujący pogląd o tym, że obecnie funkcjonujące przedsiębiorstwa muszą być analizowane nie tylko pod kątem materialnych aktywów, ale coraz bardziej pod kątem tych specyficznych indywidualnych i społecznych właściwości, dzięki którym organizacja może stać się organizacją efektywnie zarządzająca kapitałem intelektualnym, jako kluczem do sukcesu. Drugim poruszonym aspektem jest konieczność podejścia. Dla efektywnej pracy klastra bardzo ważny jest harmonijny rozwój wszystkich komponentów składających się ostatecznie na kapitał intelektualny. Słabość jednego komponentu rzutuje na pozostałe. W przypadku badanego klastra zostały uwidocznione fundamentalne bariery uniemożliwiające efektywne funkcjonowanie klastra jako organizacji sieciowej. Wśród tych barier na pierwszym miejscu plasuje się jakość relacji pomiędzy podmiotami. Charakter relacji wpływa na efektywność funkcjonowania klastra. W przypadku badanego klastra poziom kapitału społecznego, w tym głównie poziom zaufania do członków klastra nie stoi na wysokim poziomie, a także nie jest zauważalnie wyższy niż zaufanie do potencjalnych partnerów spoza klastra. Sieć tworzy wartość dodaną niemożliwą do osiągnięcia przez pojedynczą firmę – członka klastra. Ostatecznie klaster Stowarzyszenie Lubelskie Drewno można uznać wyłącznie jako klaster w ujęciu formalnym. Aspekty społeczne, które powinny stać na pierwszym miejscu w takim klastrze, nie odgrywają roli w jego funkcjonowaniu. Firmy zostały więc powiązane głównie w oparciu o nadzieję na rozwój za pomocą formalnych mechanizmów.